

KIRÁLY ESZTER

Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Témavezető: dr. Erdei Árpád, professor emeritus

A TÖRVÉNYES VÁD HIÁNYA MIATTI MEGSZÜNTETŐ VÉGZÉS “JOGERŐTLENEDÉSÉNEK” TANULSÁGOS TÖRTÉNETE

*„A büntetőítélet igazságértékét az a szervezet és
eljárásmód adja, amelyben keletkezik.”*

(Király Tibor)

A jogerő a jog kiemelt fontosságú jogintézményének tekinthető. Jelentősége nem csupán processzuális, nem is csak anyagi jogi hatásaiban mutatkozik meg, mert az egész jogrendszerre, és a társadalomra is kiható következményeket involvál. Így például az ügydöntő bírósági határozatok jogerőre emelkedése az ügy végleges lezárását jelenti, s ezzel a jogbiztonságot szolgálja. A jogerő tehát a jogállam olyan alappillére, amely ha meggyengül, az építmény megroggyan. Ilyen „jog(er)őtlenedési” folyamatnak lehettünk a tanúi az elmúlt években a törvényes vád hiányára alapított eljárást megszüntető végzések kapcsán. Az első csapást e határozatok jogerejére az 1/2007. Büntető kollégiumi véleményével (a továbbiakban: BK vélemény) az akkori Legfelsőbb Bíróság mérte, a kegyelemdőfést pedig a 33/2013. (XI. 22.) AB határozatával (a továbbiakban: AB határozat) az Alkotmánybíróság adta meg.

Dolgozatom célja azon kérdésnek a tisztázása, hogy az alkotmányossági szempontoktól függetlenül, eljárásjog-dogmatikai alapon alátámasztható-e a törvényes vád hiányára alapított eljárás-megszüntető végzések anyagi jogerejének a tagadása.

***

1. Kiindulás

A vád törvényessége és megalapozottsága iránti igény valamennyi, a vádelvet elismerő eljárási rendszerben megjelent. A különböző rendszerek eltérő megoldásai mind azt a célt szolgálták, hogy megakadályozzák a „törvénytelen”, illetve megalapozatlan vádnak a tárgyaló bíróság elé kerülését.

A vád alá helyezési eljárás a büntetőeljárás előkészítő és tárgyalási szakasza közé beépített szűrő. Az angolszász modell lényege, hogy a vád alá helyezés kérdésében laikus testület, a *vádesküdtszék* dönt, és kizárólag a vádat alátámasztó bizonyítékok

vizsgálata alapján születik meg a vád alá helyező, illetve az azt elutasító döntése. A francia modell szerint a vádat a tárgyaló bíróságtól elkülönülő bírói testület, a *vádtanács* vizsgálja.¹

Magyarországon az 1896. évi XXXIII. tc. (a továbbiakban I. Bp.) vád alá helyezésre szolgáló intézményként a (fakultatív) vádtanácsi eljárást vezette be, amely francia elődjétől annyiban tért el, hogy szóbeli, sőt kontradiktórius jellegű volt. Minden elméletileg pozitív vonása ellenére azonban a vádtanácsi eljárás nem örvendett nagy népszerűségnek, így 1946-ban végleg eltörölték, s felváltotta az a ma is hatályos megoldás, amely szerint a tárgyalás előkészítése – s ennek keretében a vád törvényességének az ellenőrzése – nem elkülönült testület, hanem a tárgyaló bíróság feladata.

2. Akadályok

Függetlenül attól, hogy a büntetőeljárás belső elkülönült eljárási szakaszként létezik-e vád alá helyezési eljárás, vagy a vádkontrollt maga a bíróság végzi, a teendő ugyanaz: amennyiben a vád megvizsgálása arra az eredményre vezet, hogy az eljárás bíróság elé (tovább)vitelének valamilyen ténybeli, jogi vagy törvényességi akadálya áll fenn, amelyet elhárítani nem lehet, az eljárást meg kell szüntetni. Az I. Bp. szerinti vádtanácsi eljáráshoz hasonlóan, a tárgyalás bírói előkészítése során is alapvetően olyan okokból kerül sor az eljárás megszüntetésére, amelyek vagy tisztán jogi megítélésűek (a cselekmény nem bűncselekmény), vagy pedig egyszerűen megállapíthatók (gyermekkor, *res iudicata*, védelejtés).

A vádtanácsi eljárásban, illetve tárgyalás előkészítése során hozott eljárást megszüntető végzés alapjául szolgáló okok a tárgyalás megkezdését követően kettéválnak. Egy részük eljárás megszüntetési, más részük pedig felmentő okként szerepel. Az I. Bp.-ben a büntetőeljárás végzéssel történő megszüntetésére kizárólag a vádlott *halála* [301. § (8) bekezdés], illetve az ügyész *vádelejtése* (323. §) szolgált alapul, a többi végleges természetű eljárási akadály a vádlott felmentését eredményezte (326. §). E törvény tehát nem követte túlzott szigorral² azon elvet, amely szerint az „alaki jogi feltétel” hiányához az eljárás megszüntetésének, a „materiális” akadályhoz pedig felmentő rendelkezésnek kell kapcsolódnia. A hatályos Be. (1998. évi XIX. törvény) viszont többé-kevésbé érvényesíti ezt a szempontot a „negatív” ügydöntő határozatok közötti distinkciónál.

---

¹ Lásd bővebben: KRATOCHWILL 1971.; FINKEY 1903. 307-310.

² Ezt egyébként már Finkey is megjegyezte, lásd FINKEY 1903. 365.

3. Egyenértékűség

A felmentés és az eljárás megszüntetés egyes okainak és a rájuk alapított ügydöntő határozatok egyenértékűségének a kérdése nem pusztán elméleti jelentőségű. A Be. szerint a bíróság a vádlottat a vád alól akkor menti fel, ha a bűnössége nem állapítható meg, és az eljárást nem szünteti meg. Következésképpen ezek a vádlott felmentésének *konjunktív* feltételei. Tehát ha felmentési ok és eljárás megszüntetési ok konkurál, akkor a bíróság az utóbbi alapján az eljárást megszünteti, és nem kell vizsgálnia, volna-e oka felmentésnek.³ Ez a szabály viszont ellentétben kerülhet a vádlott érdekeivel, ha az eljárást megszüntető végzés és a felmentő ítélet jogereje között különbségek mutatkoznak.

Az eljárás megszüntetési és az egyes felmentő okok egyenértékűségéről a régebbi jogban nem lehetett beszélni. A feudális jogban, ha az ügy nem volt világos, elhalasztották az ítélethozatalt, és a vádlott a gyanú állapotában maradt. Még 1819-ben is azt írta Vuchetich Mátyás a bizonyítottság hiányában történő felmentésről (felmentés a per és vád alól, *sententia absolutoria ab instantia*), hogy a teljes felmentéssel ellentétben nem szünteti meg a vizsgálatot, csak egy időre felfüggeszti, és megengedi az ügy újratárgyalását, ha az akadály elhárul vagy új gyanúokok és bizonyítékok bukkannak fel a terhelttel szemben.⁴

Ezzel szemben az I. Bp.-ben már a felmentő és az eljárás megszüntető okok – Finkey Ferenc álláspontja szerint – elvileg egymással egyenértékűek voltak.⁵ A vádtanács eljárást megszüntető végzéséről (I. Bp. 264. §) Finkey azt írja, hogy „*egyjelentőségű a felmentéssel*”.⁶ Angyal Pál szerint „*az állam büntetőigényének elenyészését vonja maga után, egyenértékű a felmentő ítélettel, tehát ha jogerőre emelkedik, res iudicatát teremt s ezért mint érdemleges döntés jön figyelembe*”.⁷ Az a tény, hogy a vádtanács a törvényszék hivatásos bírákból álló tanácsa, tehát *bírói* testület volt, egyértelművé teszi, hogy az általa hozott eljárást megszüntető végzés mint ügydöntő határozat (ti. az eljárás folytatásának valamely elháríthatatlan akadály a eljárás folytatását ellehetetleníti) képes *lehet* a jogerőre. Az I. Bp. 445. §-ából az is tisztán látható, hogy amennyiben az eljárás megszüntetésére (a felhatalmazás, kívánat, magánindítvány hiánya kivételével) a 264. § alapján került sor, az csak újrafelvétel útján – tehát a jogerő rendkívüli perorvoslati feloldásával – volt folytatható az elévülési időn belül, új és terhelő bizonyíték alapján, a királyi ügyészség vagy a főmagánvádló indítványára, feltéve, hogy a bíróság megengedte azt.⁸

---

³ KIRÁLY 2008. 497.

⁴ VUCHETICH 1819. 227-229.

⁵ FINKEY 1903. 318.

⁶ FINKEY 1903. 322.

⁷ ANGYAL 1917. 58.

⁸ Ld.: FINKEY 1903. 481-482.; BALOGH – EDVI – VARGHA 1910. 183-185.; ANGYAL 1917. 223-224.

A későbbi törvények szerinti, tárgyalás előkészítése során hozott eljárást megszüntető végzésről a szerzők véleménye a jogerő kérdésében hasonlóan alakult. A Móra–Kocsis tankönyv az eljárást megszüntető végzést *ügydöntő érdemi* határozatnak tartja, amely az ügyet véglegesen lezárja, befejezi, és ezért „*a terhelt számára az alaptalan váddal szemben és az újabb eljárás zaklatása ellen a büntető eljárás megszüntetése védelmet nyújt*”.⁹ Király Tibor szerint ezen végzések kiemelkedő jelentőségűek, minthogy ügydöntő határozatok, ily módon jogerőre képesek. Éppen ezért az ilyen végzéssel megszüntetett ügyben – a rendkívüli perorvoslatokat kivéve – további büntetőeljárásnak nincs helye.¹⁰

Az ügydöntő határozatok a vádról, a büntetőjogi főkérdésről, tehát bűnösségről illetve „ártatlanságról” döntenek, vagy pedig a megindult büntetőeljárást *véglegesen* lezárják.¹¹ Nem lehet azonban tisztán megfeleltetni az egyik kategóriát az ítéletnek, a másikat pedig az eljárást megszüntető végzésnek, hiszen – ahogyan arra Móra Mihály is rámutatott¹² – a tárgyalás előkészítése során a bíróság sok esetben érdemi, a büntető anyagi jog által szabályozott kérdésben határoz végzéssel.

A megszüntető végzést Király Tibor úgy határozza meg, hogy az a büntetőeljárást a bűnösség megállapítása nélkül befejező határozat, amelynek alapja nem a terhelt bűnösségének a hiánya, hanem vagy a büntethetőségnek (utóbb bekövetkezett) vegyes természetű akadálya, vagy tisztán processzuális akadály.¹³ A tárgyalás eredményeként hozott eljárást megszüntető végzés szerinte olyan, „*mintha átmenet volna a felmentés és a bűnösség megállapítása között*”.¹⁴ Ugyanez mondható el a bizonyítottság hiányában történő felmentésről is: a bíróság azt sem állapítja meg a vádlottról, hogy elkövette a bűncselekményt, és azt sem, hogy nem követte el. A különbség, hogy a megszüntető végzés esetében a bíróság *nem is vizsgálhatja a büntetőjogi főkérdést, mert hiányzik az eljárásának alapja*, vagy valamely *feltétele* (akadály áll fenn).

Az eljárást megszüntető végzések hatásbeli különbsége Móra Mihály szerint a megszüntetés alapjául szolgáló okok *heterogenitásában* rejlik. A vegyes természetű akadályok esetén az eljárás megszüntetése „*burkolt állásfoglalás*” az ügy érdeméről. Az elévülés megállapításának például logikai előfeltétele annak elismerése, hogy történt bűncselekmény, mivel anélkül nem mondható ki a büntethetőség megszűnte. Király Tibor szerint az eljárás megszüntetése ez esetben *érdemi* okból történik.¹⁵ Móra Mihály is azon az állásponton van, hogy a döntés itt *érdemi*, azaz „*anyagi büntetőjogi*

---

⁹ MÓRA–KOC SIS 1961. 336.

¹⁰ KIRÁLY 2008. 439.

¹¹ KIRÁLY 2008. 490.

¹² MÓRA 1959. 9.

¹³ KIRÁLY 1958. 258. Móra Mihály ugyanezt a felosztást alkalmazza azzal, hogy a magándindítvány hiányát ő Királlyal ellentétben nem vegyes természetűnek, hanem tisztán processzuális jellegűnek tekinti. Lásd: MÓRA 1959. 9.

¹⁴ KIRÁLY 2008. 499.

¹⁵ KIRÁLY 1958. 258.

relevanciával bír”.¹⁶ Ez pedig azt is jelenti, hogy a megszüntetéshez az új eljárást kizáró jogerőhatás (*ne bis in idem*) társul.¹⁷

A tisztán processzuális akadályok (pl. *res iudicata*) esetében az eljárás megszüntetése annak megállapításán alapul, hogy az eljárás processzuális előfeltételei hiányoznak. A bíróság ilyenkor nem foglal állást a bűnösség kérdésében. Móra szerint ezek között van olyan, amely csak időlegesen szünteti meg a büntetőeljárást. Ilyennek tekinti a magánindítvány hiányára alapított eljárás megszüntetést, amely nem jár többszöri eljárást kizáró hatással: a magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidőn belül helye van új eljárásnak.¹⁸

A dogma változása azonban – mint ismeretes – szükségessé teszi a dogmatika megváltoztatását. Móra megállapítása érvényes lehetett akkor, amikor az eljárási akadály megfogalmazásakor a jogalkotó nem tette hozzá, hogy a magánindítvány hiánya akkor szolgál az eljárás megszüntetésének alapjául, ha az „*már nem pótolható*”. Ennek a kitételnek a törvénybe iktatásával (amely a hatályos Be.-ben is szerepel) okafogyottá válik az ilyen megszüntető végzések jogerejének a megkülönböztetése: ugyanúgy a véglegesség erejével hozza őket a bíróság, mint a többi ilyen típusú határozatot.

Az egyes ügydöntő határozatok jogerejéről, jogi hatásairól, jogi természetéről mindennél beszédesebb képet mutatnak a kártalanítás mindenkori szabályai. Az I. Bp.-ben jelent meg a gondolat, hogy az államnak jogi kötelezettsége a jogtalanul elítéltek kártalanítása. A szabályozás folyamatosan fejlődött, s ennek köszönhetően mára eltűnt a felmentés különböző jogcímei közötti különbségtétel, s szinte valamennyi eljárás megszüntetési ok esetén is jár a kártalanítás.¹⁹

Összegezve megállapítható tehát, hogy – bár az eljárást megszüntető végzés és a felmentő ítélet, valamint az egyes megszüntetési és felmentő okok között lehetnek a büntetőjogon túlmutató differenciák – a jogerőhatásokat tekintve nem indokolható a különbségtétel.

4. A törvényes vád hiánya

A 2006. évi LI. törvény vette fel a Be.-be a *törvényes vád* fogalmát, s ezáltal került be az eljárás megszüntetési okok közé mind a tárgyalás előkészítése, mind a tárgyalás eredményeként hozott határozatok esetében.

---

¹⁶ MÓRA 1959. 9.

¹⁷ MÓRA–KOC SIS 1961. 404.

¹⁸ MÓRA 1959. 9.; MÓRA – KOC SIS 1961. 404.

¹⁹ Lásd: Be. 580. § (1) bekezdés II. b) pont. Nem jár kártalanítás halál, kegyelem, tevékeny megbánás, büntethetőséget megszüntető egyéb ok, illetve a konzultációs eljárás eredménye miatti eljárás megszüntetés esetén.

Ezt megelőzően a vád törvényességének követelményeit az elmélet dolgozta ki. Király Tibor a vád törvényességének kritériumait a következőkben látta: az a vádemelésre jogosulttól származik (vádlegitimáció), bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt emelik, és azzal szemben, aki a magyar törvények szerint büntetőjogi felelősségre vonható (tehát az eljárásnak vele szemben nem áll fenn semmiféle – büntetőjogi, eljárásjogi, vagy más természetű – akadálya).²⁰ Az már a vád megalapozottságának a kérdése, hogy olyan bizonyítékokon alapul-e, amelyek törvényes bizonyítási eszközökből származnak. A két fogalom – törvényesség és megalapozottság – összekapcsolódik, minthogy aligha lehet törvényes az olyan vád, amely nyilvánvalóan megalapozatlan.²¹

A törvényes vád fogalmának részletes elemzése e dolgozat kereteit meghaladja, mégis jelzek néhány problémát.

Erdei Árpád a törvényi fogalom kapcsán azt hangsúlyozza, hogy azok nem a vád törvényességének a kritériumai, hanem *a vád (minimális) fogalmi elemei* (ki, kit, mivel vádol). Ha ezek közül valamelyik hiányzik, akkor a vád nem törvénytelen, hanem semmis, olyan, mintha nem is lenne („nem létező vád”).

Önmagában azonban az a körülmény, hogy a vád ezen minimumkellékei megvannak, még nem jelenti, hogy a vád valóban törvényes (például ha olyan személy ellen emeltek vádat, akinek a mentelmi jogát nem függesztették fel; de adott esetben a hiányzó magánindítvány is törvénytelené teheti a vádat, ha azt az ügyész nem szerezte be, vagy éppen az előterjesztésre jogosult ezt elutasító nyilatkozata ellenére viszi bíróság elé a büntető ügyet).

A vád törvényességének kérdésétől a törvény külön kezeli a vádirat „kellékhányosságát”, melyet a *tárgyalás előkészítése során* az ügyész a bíróság felhívására pótolhat, és csak akkor lesz eljárás megszüntetésére okot adó körülmény, ha ezt az ügyész elmulasztja. A törvényes vád hiánya viszont *elvben* nem orvosolható fogyatékoság, a bíróság eljárást megszüntető döntését vonja maga után mind a tárgyalás előkészítése [Be. 267. § (1) bekezdés j) pont] során, mind pedig akkor, ha a tárgyaláson derül rá fény (332. §). Ha úgy születik ügydöntő határozat az elsőfokú eljárásban, hogy senkinek sem tűnt fel a vád törvényességének a hiánya, a másodfokú, illetve a harmadfokú eljárásban a bíróság még észlelheti azt. A törvényes vád hiánya ilyenkor kötelező hatályon kívül helyezést és eljárás megszüntetést von maga után [373. § (1) bekezdés I. c) pont; 399. §].

---

²⁰ KIRÁLY 2008. 390.

²¹ Erről lásd részletesen: GELLÉR 2011. 459-466.

5. Jogerős vagy „jogerőtlen”

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a törvényes vád okán hozott megszüntető határozat anyagi jogerejének a hiánya a büntetőeljárás törvény egyetlen rendelkezéséből sem következik. A kártalanítási rendelkezések között pedig kifejezetten szerepel, mint olyan *véglegesnek* tekinthető döntés, amelyre kártalanítási igényt lehet alapítani. Önmagában tehát, ha a törvényből indulunk ki, a jogerejét tekintve egyértelműen nem különbözik sem a többi eljárást megszüntető végzéstől, sem a felmentő ítélettől.

A jogerő kapcsán kétféle dogmatikai érvelés rajzolódik ki:

A/ Az egyik a jogerő hiánya mellett szól.

a) Az *I/2007. BK véleményében* a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy bár a vád törvényessége, illetve törvényi kellékének hiánya miatti megszüntetéssel a bíróság a vádról határoz – elismerve ezzel annak ügydöntő határozat jellegét –, e határozat jogi természetét tekintve különbözik a más okból történt megszüntető határozattól. Ez esetben ugyanis a bíróság nyilvánvalóan csupán a vád – bírósági eljárásra való – alkalmasságát (eljárásjogi feltételeinek meglétét), nem pedig a vádban foglaltak büntetőjogi felelősséget megalapozó, anyagi jogi feltételeit vizsgálja, illetve bírálja el. Ebből viszont az is következik, hogy a vád eljárásjogi alkalmatlansága, mint a büntetőeljárás akadálya nem jelenti egyben az adott személy büntetőjogi felelősségre vonásának elháríthatatlan akadályát [II. 4. a)-b) pont].

A Legfelsőbb Bíróság ez alapján arra a konklúzióra jutott, hogy a vád törvényességének, illetve törvényi kellékének hiánya miatti megszüntetés a büntetőjogi felelősség tekintetében nem rendelkezik anyagi jogerőhatással. Ez ugyanis csak a kimerített váddal, az elbírált cselekmény tekintetében valósulhat meg. A bíróság pedig az eljárás akadálya miatt nem döntött a büntetőjogi igényről, vagyis nem bírálta el érdemben a vád tárgyává tett cselekményt [c) pont]. Ezzel támasztotta alá azon álláspontját, hogy a megszüntető végzés jogerőre emelkedése ellenére – az elévülési időn belül – nincs törvényes akadálya annak, hogy a vádló az általa korábban vád tárgyává tett cselekmény miatt a terhelttel szemben ismét vádat emeljen [d) pont].

b) Az elméleti szakemberek közül Elek Balázs például egyetért a BK véleményben foglaltakkal.²² Ugyanígy Belovics Ervin is tagadja a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés anyagi jogerejét.²³ A Kúria Büntető Kollégiumának Joggyakorlat-elemző csoportja által a vád törvényességének a vizsgálatáról készített összefoglaló jelentésben szintén ezt a véleményt olvashatjuk, melyet a jelentés a vád előrevivő

---

²² ELEK 2012. 160.

²³ BELOVICS 2012. 18.